

OM INTERNET

en guide för dig som vill veta mer

Uddevalla stadsbibliotek
2019

Tobias Nordberg
Uddevalla stadsbibliotek

Detta verk är licensierat enligt Creative Commons Erkännande-IckeKommersiell-DelaLika 4.0 Internationell licens. För att se en kopia av licensen, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0>

Den här guiden är till för dig som vill lära dig mer om hur internet fungerar. Den innehåller inte så många konkreta råd eller instruktioner om hur du använder olika digitala tjänster. Istället ligger fokus på att försöka förklara vad internet egentligen är och vad du bör tänka på när du använder digitala tjänster i ditt dagliga liv. Vill du veta mer om hur du gör något specifikt rekommenderar vi den litteratur som nämns under rubriken *Läs mer* i varje avsnitt och övrig litteratur som vi har på biblioteken. Däri kan du också hitta mer detaljerade redogörelser för sådant som vi här endast kan nämna i förbigående eller i vissa fall inte alls.

Avsnittet *Vad kan du göra?* riktar sig kanske främst till dig som är ganska ovan vid att använda webben och diverse digitala verktyg. Där kan du få vissa tips om hur sådana verktyg kan användas. Övriga avsnitt kan förhoppningsvis ha något att erbjuda även dig som är mer erfaren på det digitala området. Vi hoppas att du ska kunna få ut något av din läsning oavsett vilka erfarenheter du har sedan tidigare.

INNEHÅLL

HUR FUNGERAR DET? 1

VAD ÄR INTERNET?	1
World Wide Web	1
PROGRAMMERING	2
Programmeringsspråk och märkspråk.....	3
ATT SKICKA DATA	4
SERVRAR OCH MOLNTJÄNSTER	4
LÄS MER	5
Böcker som finns på biblioteket	5
Information som finns på webben	5

VAD KAN DU GÖRA? 6

SOCIALA MEDIER OCH KULTURELLA UTTRYCK	6
Vanliga sociala medier	7
Andra sätt att uttrycka sig	8
INFORMATIONSSÖKNING	9
Sökmotorer.....	9
Bibblan guidar/svarar/bildar.....	9
SAMHÄLLSTJÄNSTER	10
Bank-ID.....	10
Swish	10
LÄS MER	11
Böcker som finns på biblioteket	11

Information som finns på webben	11
---------------------------------------	----

VAD BÖR DU TÄNKA PÅ? 13

KÄLLKRITIK	13
Sökning	14
Vem bestämmer?.....	15
SÄKERHET	15
Hemligheter	15
Virus och hackare	15
LÄS MER	16
Böcker som finns på biblioteket	16
Information som finns på webben	16

BIBLIOTEKETS ROLL 18

DIGITAL NÄRVARO	18
STATISTIK.....	19
DIGITAL KOMPETENS.....	20
Varför är det viktigt?	20
Vad gör biblioteket?	21
LÄS MER	22
Böcker som finns på biblioteket	22
Information som finns på webben	22

HUR FUNGERAR DET?

VAD ÄR INTERNET?

Många av de begrepp som vi gör bruk av i dagligt tal använder vi egentligen ganska oreflekterat. Vi pratar om internet och digitalisering, om programmering och sociala medier utan att direkt tänka på vad de olika företeelserna är eller innebär. Det kanske inte är så konstigt. Men vill man förstå hur man kan eller bör använda olika digitala hjälpmedel kan det vara bra att ha åtminstone en viss förståelse för tekniken bakom de tjänster man använder. Det kanske mest grundläggande är att skapa sig en bild av vad internet egentligen är och hur det fungerar.

World Wide Web

Internet är benämningen på det nätverk som gör det möjligt att skicka information mellan datorer i hela världen. Ofta när vi talar om internet eller nätet syftar vi emellertid egentligen inte på detta nätverk utan på

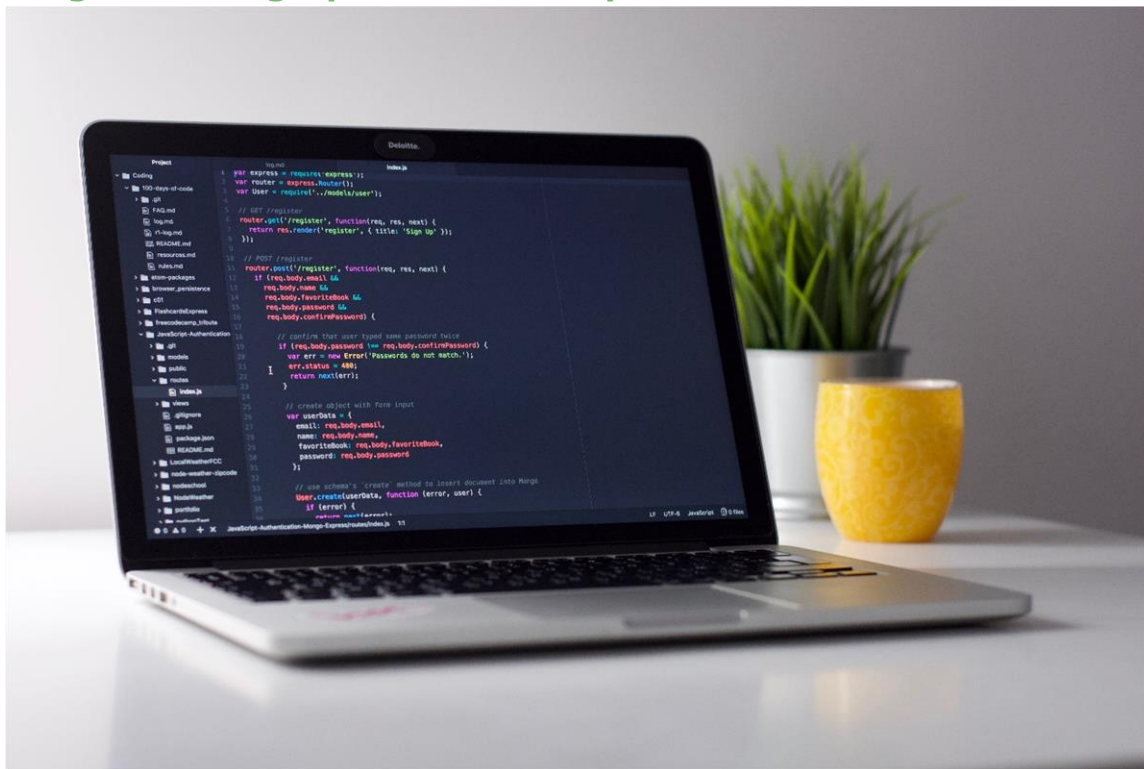
det som kallas World Wide Web. World Wide Web, WWW eller helt enkelt webben uppfanns av engelsmannen Tim Berners-Lee omkring år 1990. Karin Nygårds och Johanna Kristiansson beskriver i sin bok *Så funkar internet* (som är riktad mot barn och ungdomar men som går igenom grunden för hur internet fungerar på ett pedagogiskt och lättförståeligt sätt) skillnaden mellan internet och webben med utgångspunkt i en bild av en stad: *"Internet är vägarna som gör att information kan ta sig mellan datorer. Webben är ett sätt att åka till olika hus, som får symbolisera hemsidor och andra slags platser vi besöker. Vi kan komma till platser utan att åka bil, men det är ett enkelt sätt att använda internet på."* Ofta pratar vi om "nätet" både när vi syftar på internet i stort och när vi syftar på webben, vilket tenderar att leda till viss begreppsförvirring. Om du säger att du söker på nätet är det i allmänhet webben du menar, eftersom det bara är sidor på webben som går att nå via en sökmotor. Webben nås med hjälp av så kallade webbläsare (till exempel **Internet Explorer**, **Google Chrome**, **Safari** eller **Mozilla Firefox**) som alltså med hjälp av internet gör webben tillgänglig för användaren.

PROGRAMMERING

För att datorer i allmänhet ska kunna användas i de syften människan önskar brukar så kallade programmeringsspråk användas för att berätta för datorerna vad de ska göra i en viss situation. Anledningen till att vi använder dessa språk är på sätt och vis ganska självklar. Själva kan vi ta del av den information som finns på webben och som skickas till oss med hjälp av datorer men en dator kan inte på ett direkt sätt förstå vad en människa säger eller skriver. Den information som sprids via internet och är läsbar för människor består istället i grunden av så kallad maskinkod. Maskinkod är rader av miljardtals ettor och nollor, eller snarare signaler som slås på och av, till och från i sekvenser som har getts en viss betydelse. En sådan etta eller nolla, på- eller avsignal, kallas för en bit. Sådana bitar brukar grupperas i sekvenser om åtta, vilka kallas byte. När vi pratar om filstorlekar m.m. använder vi ofta begrepp som kilobyte (kB) megabyte (MB) eller gigabyte (GB). Dessa

kan, något förenklat, sägas motsvara tusen, en miljon respektive en miljard byte.

Programmeringsspråk och märkspråk

Kod skriven på ett programmeringsspråk kan vid första anblicken verka helt omöjlig att förstå.

Allt vi ser på våra skärmar är programmerat av någon. För att de människor som sysslar med programmering inte ska behöva skriva maskinkod (som ju består av miljardtals ettor och nollor) finns det ett flertal programmeringsspråk som används av alla dem som arbetar med att utveckla olika program och bygga upp datasystem. Några vanliga programmeringsspråk är **Java** och **C++**, men det finns många fler och alla är anpassade till olika typer av programmering av olika typer av produkter. Den kod som skrivs i ett programmeringsspråk kan alltså förstås av datorn och dessutom relativt enkelt skrivas av den människa som programmerar. Det finns också så kallade märkspråk som används för att beskriva hur en sida på nätet ska se ut. Med dessa kan man dock inte bestämma eller skapa någon typ av egentliga funktioner. Märkspråken **HTML** och **CSS** är ofta de som bestämmer hur en webbplats ser ut. Utan dem skulle de hemsidor vi kan besöka på nätet dels se oerhört tråkiga ut och dels vara mycket svåra att navigera på.

Sådana märkspråk kan också kallas sidbeskrivningsspråk, en term som kanske bättre förklarar vad de egentligen används till.

ATT SKICKA DATA

Det finns flera olika sätt att skicka och dela med sig av digital information som består av ett enormt antal sådana byte som beskrivs ovan. När informationen har skapats och gjorts maskinellt läsbar med hjälp av programmering kan den skickas nästan vart som helst på bara ett ögonblick. Som nämnts tidigare skickas bilder, filmer, texter med mera över internet i form av miljontals ettor och nollor som sedan av datorn tolkas med hjälp av så kallade protokoll till ett språk som människor kan förstå. Till vanliga webbplatser används i de flesta fall protokollet **HTTP** (Hyper Text Transmission Protocol) men även **HTTPS** är relativt vanligt (läs mer i avsnittet *Vad bör du tänka på*).

Alla platser på internet har en IP-adress som är unik för den specifika platsen. Den talar om var på internet den aktuella adressen finns och används alltså för att upprätta kontakt och skicka information mellan olika datorer. Ofta skickas data mellan datorer idag med hjälp av optiska fiberkablar. Sådan information kan skickas med ljusets hastighet och når alltså mottagaren närmast ögonblickligen.

SERVRAR OCH MOLNTJÄNSTER

En server är en dator som innehåller den information du kan komma åt på webben. Informationen flyter inte omkring i ett tomrum utan finns lagrad på en kraftfull serverdator som du kommer åt med hjälp av din internetanslutning. När man talar om att lagra något i "molnet" eller om att använda så kallade molntjänster (exempelvis **Icloud**, **Google Drive** eller **Dropbox**) så menar man egentligen att man lagrar information någon annanstans än på den egna datorns hårddisk. Det innebär att du behöver vara uppkopplad mot internet för att kunna komma åt den informationen, men också att den inte tar upp något större lagringsutrymme på din dator, surfplatta eller mobiltelefon.

LÄS MER

Böcker som finns på biblioteket

Datorteknik Windows 10 (Ansell, 2018)

... ger dig på ett överskådligt sätt kunskaper om hur olika system och komponenter fungerar inom dator- och kommunikationsområdena och förklarar begrepp som filformat, komprimering och kryptering.

Grundläggande IT för seniorer (Ansell, 2015)

... är en bok för dig som behöver grundläggande kunskaper om hur du använder datorn och surfar på nätet och vill lära dig mer om hur du skickar e-post och hanterar mappar och filer.

Så funkar internet (Nygårds & Kristiansson, 2016)

... riktar sig egentligen till barn och ungdomar men förklarar på ett mycket pedagogiskt och tydligt sätt hur internet fungerar utan att förenkla men också utan att gå in på onödigt komplicerade detaljer.

Information som finns på webben

Algoritmer (Haider, 2017)

<https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/algoritmer/>

... förklarar vad algoritmer är, hur de fungerar och påverkar dig samt redogör för på vilket sätt algoritmerna medför både för- och nackdelar. Finns också som bok på biblioteket.

Introduktion till internet för äldre (Brattberg, 2017)

<https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/introduktion-till-internet-for-aldre/>

... bjuder på tips och pedagogiska insikter för dig som själv vill lära dig mer eller dig som vill hjälpa årsrika släktingar och vänner att dra nytta av nätets många möjligheter. Finns också som bok på biblioteket.

VAD KAN DU GÖRA?

De flesta företag och organisationer har sedan länge egna webbplatser som du kan välja att besöka om du vill ha mer information om en specifik organisation. Det finns emellertid också enorma möjligheter för dig att använda internet och webben till det du själv är intresserad av och inte bara för att du är tvingad eller för att någon vill locka dig att köpa något.

SOCIALA MEDIER OCH KULTURELLA UTTRYCK

"Sociala medier definieras som webbaserade tjänster som gör det möjligt för individen att skapa en offentlig eller halvoffentlig profil inom ett avgränsat system. De sociala medierna består av webbplatser och mobila appar (applikationer) med vars hjälp människor kan samverka i mänskliga sociala nätverk och – i motsats till traditionella medier – bidra med användargenererat (av användare skapat) innehåll." Så skriver Gunilla Brattberg i sin bok *Äldre och sociala medier* och sätter därmed fokus på ett viktigt faktum: via digitala kanaler kan du inte bara ta del

av information som andra sprider. Du kan också själv publicera texter, bilder eller filmer som du har producerat. Sociala medier kan, när de är som bäst, vara ett demokratiserande verktyg som möjliggör för vem som helst att uttrycka sina tankar, åsikter och känslor inför världen. Det som avgör om de kan leva upp till denna potential är i mångt och mycket vi användare, som behöver tänka på att behandla varandra med respekt och värdighet.

Vanliga sociala medier

Sociala medier och möjligheten att nå dem överallt har för många helt omdanat vardagslivet.

Facebook är det absolut största sociala mediet, även om dess popularitet inte ökar lika fort som den gjort tidigare. Framförallt är det de yngre generationerna som i allt lägre grad använder Facebook. Ett annat socialt medium, som har ett tydligare fokus på bilder, är **Instagram**, som i första hand är ett verktyg för fotodelning. Instagram är idag det näst största digitala sociala nätverket i Sverige. Bland ungdomar är idag **Snapchat** störst. Bilder och videoklipp kan där delas med vänner – men endast under en begränsad period, då det delade materialet bara visas för mottagare under en kort tid innan det försvinner från dennes skärm (om inte mottagaren själv ser till att spara materialet innan det försvinner). Bland de vanligaste sociala medierna bör också nämnas **Twitter**, som är en plattform där du kan publicera kortare meddelanden som inte får överskrida 280 tecken, samt

prenumerera på andra användares inlägg och interagera med dem på olika sätt.

Andra sätt att uttrycka sig

Det finns förstås ett stort antal plattformar för att uttrycka sig på nätet och ta del av vad andra har skrivit, fotograferat, målat, sjungit, spelat eller tänkt – betydligt fler än de sociala medier som nämnts ovan. På en blogg kan du till exempel publicera inlägg, texter som handlar om vad du vill. Du kan använda den som en offentlig dagbok och skriva om vad som händer i din vardag eller som en kanal för att publicera texter i något ämne som intresserar dig. De flesta sociala medier är inte särskilt väl anpassade för publicering av längre resonerande texter men på en blogg kan du utan problem publicera sådana och dessutom på ett enkelt sätt länka till annan information på webben som knyter an till det du skriver.

YouTube och **Soundcloud** är två av de många verktyg som finns för publicering av video- respektive ljudfiler. Du kan lägga upp material som du själv producerat – en film där du spelar piano, en ljudinspelning av fågelsång – och de som tittar och lyssnar kan interagera med materialet på olika sätt. Många av dem som använder dessa verktyg gör det på ett mycket initierat och seriöst sätt och det de publicerar kan se oerhört välproducerat ut men det finns inget som hindrar dig från att lägga upp något som inte är lika genomarbetat eller ser lika professionellt ut.

Många vill också gärna lägga ut bilder på nätet. Bildpublicering kan ske på flera olika sätt och av flera olika skäl. Om du vill dela med dig av bilder som du själv har tagit eller skapat kan **Pinterest** vara ett bra alternativ. Även på Facebook, Twitter och framförallt Instagram är bilden ofta i fokus men inget av dessa verktyg är fullständigt anpassat till bildpublicering på det sätt som Pinterest är. Om du vill få tag på bilder som någon annan har tagit så finns det ett flertal så kallade bildbanker där fotografer, såväl amatörer som professionella, har laddat upp bilder och kortare filmklipp. En hel del av dem finns fritt tillgängliga att använda hur du vill (bilderna som har använts i den här guiden är

sådana) men många måste du betala för att kunna ladda ned och använda. Exempel på bildbanker med helt fritt tillgängligt material är **Pixabay** och **Unsplash**.

INFORMATIONSSÖKNING

Mängden information som finns tillgänglig via Internet är näst intill oändlig och att urskilja vad som är intressant för just dig vid en given tidpunkt kan vara väldigt svårt. Som tur är finns det hjälpmedel som underlättar i både sökandet efter och värderandet av de källor som är tillgängliga på webben. Inget av dem kan dock ersätta en reflekterande hållning, en analytisk blick och den källkritiska förmåga som vi bär med oss även i andra sammanhang.

Sökmotorer

Via en sökmotor (den absolut vanligaste och största är **Google**) kan du söka bland alla tillgängliga sidor på nätet. De flesta sådana sökmotorer sparar uppgifter om dig för att kunna erbjuda dig ett sökresultat som är anpassat efter vad de tror att du är intresserad av, och för att kunna visa dig reklam som de tror ska kunna leda till att du köper en viss vara eller tjänst. En sökmotor som inte sparar några av dina uppgifter är **DuckDuckGo**. Det gör att sökresultatet där ibland kan vara något sämre anpassat till vad du är intresserad av, men det innebär också att din personliga integritet bevaras i högre grad. Värt att tänka på är att sökmotorerna i allmänhet inte värderar de webbplatser de länkar till efter någon typ av källkritisk princip på ett sätt som en människa skulle anse tillfredsställande.

Bibblan guidar/svarar/bildar

Det kan vara svårt att veta vart det är mest lämpligt att vända sig för att få läsa mer om det ämne som intresserar en. Där vem som helst kan publicera sina tankar är det svårt att finna material som med säkerhet kan sägas vara korrekt och pålitligt. **Bibblan guidar** är en webbtjänst som samlar länkar till andra sidor med ett högt källvärde och

kategoriserar dem utifrån ämnesområde. Sidan kan vara en bra utgångspunkt om du letar efter information om ett specifikt ämne.

Om du är osäker på var du ska leta efter den information du vill komma åt kan **Bibblan svarar** vara ett bra alternativ. Där kan du ställa frågor om vad som helst till bibliotekarier från hela landet som gör sitt bästa för att ge dig ett pålitligt och väl underbyggt svar så snabbt som möjligt.

Under utveckling är också en tjänst som heter **Bibblan bildar**, där fokus ligger på att undervisa i digital kompetens och digital källkritik.

SAMHÄLLSTJÄNSTER

Allt fler ärenden som rör olika typer av samhällstjänster kan idag uträttas på internet. Du kan deklarera, ansöka om bidrag, sköta ansökningar till utbildningar eller jobb och du kan dessutom till exempel hantera bankärenden och köpa varor eller tjänster. Det finns ett stort antal tjänster som underlättar denna typ av ärenden, och det är långt ifrån alla som är direkt nödvändiga. Av de digitala verktyg som möjliggör denna utveckling kan emellertid framförallt två, **Bank-ID** och **Swish**, sägas vara särskilt viktiga så som läget ser ut idag.

Bank-ID

Ett Bank-ID är en e-legitimation som beställs via en internetbank. Med hjälp av ett sådant kan du legitimera dig på nätet gentemot myndigheter, banker, butiker med mera. Det gör att du kan uträtta en mängd ärenden via din dator, smartphone eller surfplatta som du för inte allt för lång tid sedan behövde vara fysiskt närvarande på en annan plats för att kunna göra. Det gör vardagen enklare och är ändå förhållandevis säkert.

Swish

Swish är en app (en typ av program) som har tagits fram i ett samarbete mellan ett antal stora svenska banker. Det är en betaltjänst som gör det möjligt att på ett enkelt sätt föra över pengar från ett bankkonto till ett annat. Från början var appen främst avsedd för överföringar mellan

privatpersoner men numera använder även många olika företag och föreningar Swish. I en tid när allt färre hanterar kontanter är appen för många ett mycket användbart verktyg i vardagen. Det vanligaste är att man använder den på sin smartphone.

LÄS MER

Böcker som finns på biblioteket

De ansvarslösa (Taplin, 2017)

... har undertiteln "Hur Facebook, Google och Amazon kapade nätet och tog över våra liv" och handlar om teknikbolagens affärsmodeller och bristande ansvarskänsla.

Sociala medier – en lathund (Carlsson, 2010)

... har några år på nacken men ger en god grund att stå på för den som inte har så stor erfarenhet av att använda sociala medier och är intresserad av att lära sig mer.

Tveeggade svärdet (Blecher, 2012)

... handlar om Facebook som socialt medium, om företaget bakom webbplatsen och om hur tjänsten i sig på många olika sätt har påverkat människors liv.

Äldre och sociala medier (Brattberg, 2015)

... fokuserar på vad sociala medier har att tillföra de äldre i samhället, ger en steg-för-steg-handledning i ett antal olika sociala medier och erbjuder en praktisk lista över vanliga ord och förkortningar.

Information som finns på webben

Häng med i informationsflödet (Thoresson, 2014)

<https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/hang-med-i-informationsflodet/>

... går igenom olika sätt att hitta information på nätet och kan lära dig knepen och verktygen som låter dig samla den information som intresserar just dig.

Kom igång med WordPress (Thoresson, Goldberg & Larsson, 2016)

<https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/kom-igang-med-wordpress/>

... beskriver vad WordPress är, hur det fungerar och hur du skapar en blogg eller webbplats med WordPress och publicerar olika typer av innehåll på den. Finns också som bok på biblioteket.

VAD BÖR DU TÄNKA PÅ?

KÄLLKRITIK

Mängden information som finns tillgänglig på webben gör det nödvändigt för den enskilde användaren att kontinuerligt värdera och sälla bland de källor som nyttjas. Kristina Alexanderssons text *Källkritik på internet*, utgiven av Internetstiftelsen och publicerad på deras webbplats, är en bra utgångspunkt för att få reda på mer om hur en sådan process lämpligen kan gå till.

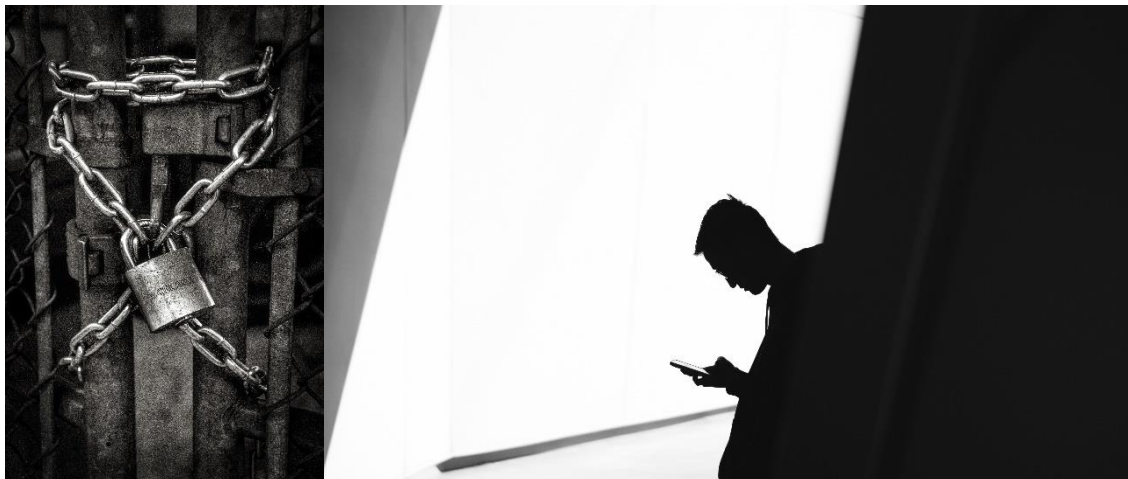
I den klassiska källkritiska metod som ursprungligen växte fram inom historievetsenskapen brukar man ofta tala om fyra olika kriterier vid granskning av källor:

- **Äkthet.** Är källan vad den utger sig för att vara och är den äkta eller falsk?

- **Tid.** Är informationen aktuell och hur långt efter det inträffade uppkom källan?
- **Beroende.** På vilket sätt bygger informationen på andra källor? Är den helt fristående?
- **Tendens.** Vilka intressen ligger egentligen bakom spridningen av informationen? Ger informationen uttryck för några värderingar?

Dessa kriterier är bra att ha i huvudet även när du söker på nätet eller tar del av information som sprids via digitala kanaler. Vem som helst kan publicera något på webben, vilket visserligen ofta är en styrka men också ibland en anledning att vara särskilt vaksam.

Sökning

Vikten av källkritik och bibehållen integritet är lika stor på internet som i samhället i övrigt.

Under rubriken *Informationssökning* i avsnittet *Vad kan du göra?* ovan gavs vissa konkreta tips om vart du kan vända dig om du söker information på nätet. Viktigt att tänka på ur ett mer källkritiskt perspektiv är framförallt att ha de fyra ovannämnda kriterierna i åtanke när du bedömer värdet av en källa. Det innebär rent konkret att du till exempel ser tendensen i de frekvent förekommande reklamsidor som maskerats till nyhetsartiklar och att du lägger märke till när någon du följer på sociala medier sprider information som inte stämmer med verkligheten. Kom också ihåg att de första sidorna i sökmotorernas träfflistor många gånger är annonser och att företag ofta betalar dem som administrerar sökmotorn för att få synas där.

Vem bestämmer?

Tanken med internet är att det ska vara människors gemensamma nät och att alla som använder det också är med och påverkar och bestämmer vad som händer. Därför finns det ingen som har rätt att bestämma hur internet ska fungera (vilket inte innebär att lagar och regler inte gäller på internet). Internets infrastruktur administreras i olika nivåer, där svenska IP-adresser till exempel hanteras av den icke vinstinriktade internationella organisationen RIPE-NCC och där den svenska toppdomänen .SE sköts av allmännyttiga Internetstiftelsen i Sverige, ofta förkortat IIS.

SÄKERHET

Även om du gör allt du kan för att agera på ett ansvarsfullt sätt på nätet kan det gå fel ibland. Det kan till exempel bero på att det faktiskt finns de som aktivt försöker förstöra för andra eller komma åt material som de inte har, och inte bör ha, tillgång till.

Hemligheter

För att bevara eventuella hemligheter och upprätthålla din personliga integritet är det möjligt att använda anonymisering och olika typer av kryptering av meddelanden. Att använda protokollet HTTPS istället för HTTP (vilket du rent konkret gör genom att skriva `https://` före webbadressen) är det kanske enklaste sättet att surfa säkrare. Informationen krypteras och det blir svårare att komma åt de lösenord och den övriga information som du hanterar. Det som är viktigast att tänka på när du väljer lösenord till de olika tjänster du använder är att välja ett som är relativt långt och att inte använda samma lösenord på flera platser.

Virus och hackare

En hackare är någon som bryter sig in i någon annans dator för att till exempel komma åt en hemsida och ändra i vad som är publicerat där. Det kan göras i politiska syften eller för att tjäna pengar på något

moraliskt och lagmässigt tvivelaktigt sätt. Ofta är det också dessa anledningar som ligger bakom att datorvirus sprids. Ett virus är ett datorprogram som tar sig in i en dator eller mobil och förstör eller försöker få tag på information. För att skydda sig mot olika typer av virus och annan skadlig kod är det bra att framförallt tänka på att inte klicka på några länkar som verkar konstiga eller öppna bifogade filer i underliga e-postmeddelanden. Det är också alltid fördelaktigt att ha ett antivirusprogram installerat och att se till att regelbundet uppdatera sin dator eller smartphone.

LÄS MER

Böcker som finns på biblioteket

Internet är trasigt (Gelin & Pettersson, 2018)

... beskriver hur de uppfinningar som skulle rädda demokratin istället har banat väg för en antidemokratisk revolution som tycks hota hela vår mänskliga civilisation.

Skrivbordskrigarna (Bjurwald, 2013)

... utforskar de mörka sidorna av nätet, undersöker hur virtuella lynchstämningar skapas och studerar hur internet kan bli en arena för hatspridande.

Viralgranskarens handbok (Larsson & Jonjons, 2018)

... går igenom vilka det kan vara som luras på nätet och varför de gör det, samt ger ett antal handfasta råd kring hur källkritik på nätet rent praktiskt kan gå till.

Information som finns på webben

Digitala identiteter (Thoresson, 2016)

<https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/digitala-identiteter/>

... handlar bland annat om så kallade federationer, om olika typer av ID-kontroll och om hur lösenord kan bli säkrare. Finns också som bok på biblioteket.

Digitalt självförsvar (Edström & Kleberg, 2015)

<https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/digitalt-sjalvforsvar-en-introduktion/>

... vänder sig i första hand till tipsare och uppgiftslämnare och ger dig kunskap och handfasta tips på hur du kan kommunicera säkrare på nätet. Finns också som bok på biblioteket.

Internetkunskap (IIS)

<https://internetkunskap.se/>

... är en webbplats där Internetstiftelsen har publicerat ett stort antal filmer som handlar allt från hur du kan bli lurad av öppna nätverk till varför du ska bry dig om källkritik på nätet.

Källkritik på internet (Alexandersson, 2016)

<https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/kallkritik-pa-internet/>

... kan lära dig mer om hur källkritik fungerar och varför det är viktigt, hur du bedömer en källas trovärdighet och hur källkritik fungerar i praktiken. Finns också som bok på biblioteket.

Skydda dig mot bedragare (Nyman, 2016)

<https://www.iis.se/lar-dig-mer/guider/skydda-dig-mot-bedragare/>

... förklarar hur bedrägerier ofta går till, vilka som är de vanligaste typerna av vilseledande försäljning och vart du kan vända dig om du behöver hjälp. Finns också som bok på biblioteket.

BIBLIOTEKETS ROLL

DIGITAL NÄRVARO

Alla folkbibliotek i Sverige har enligt bibliotekslagen till uppgift att arbeta med att *"öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet"*. Den typen av verksamhet är på intet sätt påhängd de offentliga biblioteken på något onaturligt sätt. Den är istället en självklar del av bibliotekets uppgift och en som stämmer väl överens med vad ett folkbibliotek i grunden är. Det är lätt att tänka på ett bibliotek som en större eller mindre lokal fylld med böcker, men egentligen är alla folkbibliotek i praktiken en typ av offentliga informationscentraler, organisationer som bedömer och kategoriserar kultur och information och gör den fritt tillgänglig för allmänheten. Vilken form den kulturen och den informationen levereras i är i praktiken av mindre betydelse. Fysiska tryckta böcker har varit den dominerande informationsbäraren i många

sekler och därför är det kanske inte särskilt underligt att vi förknippar bibliotekens normala verksamhet främst med sådana. Emellertid är det egentligen lika självklart för folkbiblioteken att erbjuda tillgång till information och kultur i olika typer av digitala format och att hjälpa den enskilde individen med att försöka bringa ordning i det enorma informationsflöde vi idag dagligen kan ta del av via sociala medier och andra digitala kanaler.

Biblioteket vill dessutom vara närvarande där folk faktiskt befinner sig. De flesta fysiska bibliotekslokaler ligger lättillgängliga och ofta relativt centralt i den kommun de tillhör. Om denna kommun är stor till yta och befolkningsmängd finns ofta flera närbibliotek som ska göra det enklare för de människor som inte bor i dess centrum att besöka ett bibliotek. Denna strävan efter närvaro tar biblioteken med sig in i olika digitala sammanhang, där informationssökning ofta fyller en viktig funktion och där de därmed också kan göra nytta inom sitt eget specialområde.

STATISTIK

I rapporten *Svenskarna och internet* som kom 2018 redovisas statistik om hur Sveriges befolkning använder internet. Många av punkterna som tas upp är ganska anmärkningsvärda men de som inte direkt förvånar är också ändå intressanta eftersom de pekar på vissa mönster i vårt digitala beteende. Här kan kort bara nämnas några exempel på uppgifter som förekommer i rapporten:

- 97 procent av befolkningen söker information på internet.
- Få äldre har fått någon typ av utbildning i källkritik.
- 2017 ansåg 62 procent helt och hållet att det var enkelt att hitta rätt sökord när de sökte på nätet. 2018 hade den siffran sjunkit till 47 procent.
- Det är vanligare att inte använda internet dagligen bland de som bor i landsbygd, har lägre hushållsinkomst eller lägre utbildning.
- De som inte använder internet dagligen känner sig mindre delaktiga i det digitala samhället.
- De som inte använder internet dagligen förekommer oftare inom branscher med många arbetare till skillnad från tjänstemän.

- Åtta av tio använder mobilt Bank-ID och tre av fyra använder Swish.

Det blir alltså allt vanligare att söka information på nätet men allt färre tycker att det är enkelt att göra det. Det digitala utanförskapet tycks vara störst bland äldre och bland människor med lägre inkomst eller utbildning. Allt fler använder digitala tjänster som rör privatekonomi, vilket tyder på att det kommer att bli viktigare att kunna hantera dessa tjänster i takt med att företag och myndigheter satsar på dem i högre grad.

DIGITAL KOMPETENS

Varför är det viktigt?

På biblioteket kan vi vara till hjälp för alla som vill öka sin digitala kompetens och delaktighet.

När allt fler medier och informationskällor helt eller delvis antar en digital form är det en viktig demokratisk fråga att så många som möjligt har alla de kunskaper som krävs för att kunna ta del av kultur- och informationsutbudet även i ett sådant format. För att kunna delta i det moderna samhället är det helt nödvändigt för individen att ha dessa kunskaper och att besitta en viss digital kompetens. Vad digital kompetens egentligen innebär är dock inte alltid helt självklart. Så här definieras begreppet av Digitaliseringskommissionen, som tillsattes av regeringen 2012:

Digital kompetens innefattar säker och kritisk användning av informationssamhällets teknik i arbetslivet, på fritiden och för kommunikationsändamål. Den underbyggs av grundläggande IKT-färdigheter, dvs. användning av datorer för att hämta fram,

bedöma, lagra, producera, redovisa och utbyta information samt för att kommunicera och delta i samarbetsnätverk via Internet.

Digital kompetens utgörs av i vilken utsträckning man är förtrogen med digitala verktyg och tjänster, samt har förmåga att följa med i den digitala utvecklingen och dess påverkan på ens liv.

Digital kompetens innefattar:

- *kunskaper att söka information, kommunicera, interagera och producera digitalt*
- *färdigheter att använda digitala verktyg och tjänster*
- *förståelse för den transformering som digitaliseringen innebär i samhället med dess möjligheter och risker*

Den som inte har de kunskaper och färdigheter och den förståelse som nämns här, riskerar att på längre sikt hamna i ett utanförskap som inte bara gäller i en digital kontext utan även i samhället i stort.

Vad gör biblioteket?

Att på olika sätt arbeta med digital kompetens är en viktig del av bibliotekens uppdrag. Många folkbibliotek arrangerar därför till exempel kurser i hur man använder surfplattor, smartphones och datorer. Dessutom arrangeras ofta olika typer av föreläsningar och IT-support.

På Sveriges alla folkbibliotek vill vi dock inte bara stötta dem som inte har de tekniska kunskaper som ofta krävs för att leva ett liv i digital delaktighet. Många av dem som har dessa kunskaper saknar istället en djupare förståelse för vilka typer av intressen som ligger bakom de digitala verktyg de använder och hur de kan använda de verktygen på ett sätt som är säkert för dem själva. Att veta hur man tillämpar ett källkritiskt tänkande i digitala sammanhang är i förlängningen minst lika viktigt som att besitta kunskap om hur informationsteknik rent praktiskt fungerar och vad den kan användas till.

LÄS MER

Böcker som finns på biblioteket

Folkbibliotek i förändring (Alneng, 2017)

... med undertiteln "Navigera med medie- och informationskunnighet" handlar om det förändrade medielandskapet och om hur folkbibliotek kan eller bör hantera det.

Medie- och informationskunnighet i en biblioteks- och informationsvetenskaplig belysning (Rivano Eckerdal & Sundin, 2014)

... är en antologi med ett antal texter som handlar om bibliotekens roll när det gäller att förmedla medie- och informationskunnighet till allmänheten.

Information som finns på webben

IFLA:s internetmanifest (IFLA, 2014)

<https://www.biblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2017/01/bibliotekens-internationella-manifest-webb-utskrift.pdf>

... har sammanställts av IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions). På länken finns också fler av bibliotekens internationella riktlinjer.

Svenskarna och internet (Internetstiftelsen, 2018)

https://www.iis.se/docs/Svenskarna_och_internet_2018.pdf

... är en årlig rapport som presenterar resultaten från ett stort antal undersökningar om hur vi i Sverige använder internet och olika typer av digitala tjänster.

Besök bibliotek.uddevalla.se för att få veta mer om vad biblioteket gör för dig som vill höja din digitala kompetens.

Följ oss också gärna i sociala medier:

 Biblioteken i Uddevalla

 @bibliotekeniuddevalla